

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Viranomaisten varautumissuunnittelussa, tilannekuvatoiminnoissa ja harjoittelussa tulee huomioida yhteistoiminta kriittisten yritysten kanssa, erityisesti huoltovarmuusverkoston ja poolitoiminnan kautta. Elinkeinoelämän ja muun yksityisen sektorin vapaaehtoinen ja sopimusperusteinen varautuminen on suorituskyvyn kannalta tärkeä elementti, joka tulee yhteensovittaa viranomaissuunnitteluun mahdollisimman kiinteästi.

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottomennettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

Pidämme välttämättömänä suunnitella jo valmiiksi ennakoitavissa olevien lisätoimivaltuustarpeiden osalta valmiit toimenpiteet, jotta käyttöönotto olisi mahdollisimman nopeaa. Nopea reagointi on useimmissa tilanteissa kriittistä (vrt. Espanjan sähkökatkot).

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Poikkeusolojen valtakunnallisen ohjauksen kohdistuessa yritysten toimintaan on määriteltävä, minkälaisella rakenteella saadaan riittävä toimiala-asiantuntemus päätöksenteon pohjaksi. Pidämme välttämättömänä, että rakenteessa on kattava edustus huoltovarmuusverkostosta ja poolitoiminnasta.

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Epäselväksi jää, koskeeko kirjaukset kriittiseksi tunnistettua toimijoita, kuten CER- tai huoltovarmuuskriittisiä yrityksiä.

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

61 § On huomioitava, että jossain tilanteessa voi olla tarpeen suojata elintarvikehuollon keskeisiä kiinteistöjä ja varmistaa niiden toimintaa esim. teiden rakentamisella. Tämä voitaisiin tehdä synergiaa puolustusvalmiuden nostamisen kanssa.

62 § Liikkumisrajoituksissa on huomioitava välttämättömän elintarvikejakelun varmistaminen.

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

87 §. Väestön maksukyvyn ja toimeentulon turvaaminen poikkeusolojen erityistuellla

Maksujärjestelmät ja tietoliikenneyhteydet tulee käsitellä kriittisenä infrastruktuurina, jonka toimintavarmuus turvataan ensisijaisesti.

Pidämme välttämättömänä, että menettelyt suunnitellaan etukäteen ja varmistetaan, että ne ovat yhteensopivia kauppohen maksamiseen liittyvien prosessien kanssa. Vain näin varmistetaan, että kansalainen saa tarvitsemansa hyödykkeet.

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

88 § Välttämättömien hyödykkeiden ja palveluiden saatavuuden turvaaminen tietyille viranomaisille ja elinkeinonharjoittajille

Päivittäistavarakaupan valikoima sisältää yhteiskunnan toimivuuden tai puolustusvalmiuden turvaamiseksi välttämättömiä hyödykkeitä. Pidämme tärkeänä, että nämä tunnistetaan ennakoon ja toimintaa suunnitellaan, sekä harjoitellaan yhteistoiminnassa yritysten kanssa. Viranomaisten tarpeet ymmärtämällä ja ennakkosuunnittelulla on mahdollista varmemmin toteuttaa päivittäistavarakaupan pääasiallinen toiminta väestön turvaamiseen liittyen.

89 § Välttämättömän hyödyketuotannon turvaaminen

Ostolupakäytäntöjen suunnittelun ja harjoittelun osalta on hyvä tiedostaa, että päivittäistavarakaupoilla on omien merkkien osalta sopimusvalmistajia. Näin ollen myös päivittäistavarakauppojen pitää olla yhteisessä suunnittelussa mukana.

90 § Kulutushyödykkeiden riittävyyden turvaaminen

On huomioitava, että elinkeinonharjoittajan mahdollisuudet rajoittaa hyödykkeiden luovuttamista (per asiakas tai myyntitapahtuma) on haasteellista toteuttaa ja rajoituksia on mahdollista kiertää. Kaupoilla ei myöskään ole näkymää toistensa toimintaan (mm. kilpailulain johdosta), eikä yhteistä järjestelmää ole rajoitusten hallitsemiseksi. Lisäksi joudutaan huomioimaan tietosuojaan liittyvät tekijät esim. mahdollisia asiakasrekistereitä käytettäessä. On myös tiedostettava, että rajoitukset aiheuttavat vaikean hamstrausilmiön ja turvallisuusriskejä erityisesti myymälöihin ja tätä pitää hallita mm. viranomaisviestinnällä.

Ostokiintiön käytön kannalta on varmistettava, miten toteutusmalli sopii yhteen kaupan toimintojen osalta ja teknisestä näkökulmasta. Kaupan toimijoiden on oltava näin ollen suunnittelussa tiiviisti mukana, jotta toimiva malli saadaan suunniteltua.

Käytännön toteutuksen onnistumiseksi on välttämätöntä harjoitella prosesseja normaaliaikana. Luonteva koordinoiva taho on ministeriötaso, joka koordinoi käytännön suunnittelua viranomaisten, kuntien ja esim. huoltovarmuusverkoston poolitoiminnan kanssa yhteisesti. Tekstissä olisi täsmennettävä, mitä toimet suunnittelun edistämiseksi ovat. Kriittisiksi luokiteltavat tuotteet tulee tunnistaa etukäteen mahdollisimman laajasti, jotta suunnittelua voidaan tehdä ja yritykset voivat huomioida nämä omassa suunnittelussaan.

Päivittäistavarakaupan kaksi isointa toimijaa on suoraan kilpailulainsäädännön nojalla määräävässä markkina-asemassa. Kilpailulainsäädännön rajoitukset yhteistyölle täytyy ottaa huomioon lisävaltuuksien asettamisessa.

91 § Kulutushyödykkeiden hintasääntely

Hintasääntelyssä on huomioitava toiminnan edellytykset ja kannattavuus, sekä mahdollinen valikoiman kaventuminen. Olisi tarpeellista täsmentää, miten korvauksiin liittyviä menettelyjä voidaan soveltaa tällaisessa tapauksessa.

Päivittäistavarakaupan kaksi isointa toimijaa on suoraan kilpailulainsäädännön nojalla määräävässä markkina-asemassa. Kilpailulainsäädännön rajoitukset yhteistyölle täytyy ottaa huomioon lisävaltuuksien asettamisessa.

92 § Ulkomaankauppaan kohdistuvat toimenpiteet

Tuonnin rajoittamista tulee käyttää erittäin harkitusti, koska vienti tukee kansallista toimintakykyä.

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kieltö) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

124 § Polttoaineiden saannin varmistaminen tietyille viranomaisille tai tiettyyn toimintaan

Säännöstelyn pohjana tulee olla toimintojen ja toimialojen priorisointiin liittyvä laaja suunnittelu. Tämä vaatii monialaisen yhteistyön ja kattavat säännöllisesti ylläpidetyt tiedot yritysten tuottamista kriittisistä palveluista.

Priorisointimenettely ja polttoaineen allokointi on aiemmin jäänyt epäselväksi yritysten näkökulmasta. Käytännön toteutuksen onnistumiseksi on prosesseja harjoiteltava normaaliaikana. Luonteva koordinoiva taho on Huoltovarmuuskeskus, jonka tulee koordinoida käytännön suunnittelua viranomaisten ja esim. huoltovarmuusverkoston pooliyritysten kanssa yhteisesti.

On huomioitava myös, että yrityksen kannalta kriittiseksi muodostuu polttoaineen lisäksi samaan aikaan myös esimerkiksi kaluston saatavuus jakelun toteuttamiseksi. Yrityksen kannalta ideaalinen tilanne olisi se, että eri lupia, joita tarvitaan jakelun toteuttamiseksi ei tarvitsisi hakea eri paikasta, vaan ns. ”yhden luukun kautta”.

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

138 § Elintarvikealan tuotannon ohjaaminen

Tuotannon ohjaamisessa on otettava huomioon vaikutukset koko elintarvikeketjuun, esimerkiksi vaikutukset kykyyn jaella tuotteita ja varmistaa saatavuus kansalaisille. Suunnittelun pohjana tulee olla toimintojen ja toimialojen välinen laaja yhteistyö.

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

-

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Päivittäistavarakauppa on kriittinen osa Suomen elintarvikehuoltoa. Päivittäistavarakaupan toiminnoilla varmistetaan, että tuotteita saadaan toimitettua kansalaisten ja muiden asiakkaiden ostettavaksi ja hyödynnettäväksi koko Suomen kattavan jakelu- ja myymäläverkoston kautta. Elintarvikehuolto perustuu jatkuvasti toimivaan jakeluun, jota häiriötilanteissa täydentää jossain määrin toimitusketjun puskurointikyky ja kansalaisten kotivara. Poikkeusoloissa on varmistettava, että jakelukyky saadaan ylläpidettyä mahdollisimman täysimääräisenä, jotta kansallinen tavoite väestön turvaamisesta saadaan toteutumaan.

Päivittäistavarakaupan näkökulmasta on välttämätöntä, että lisätoimivaltuuksia koskevassa sääntelyssä huomioidaan koko elintarvikeketjun toimivuus tuotannosta jalostukseen, logistiikkaan,

jakeluun ja maksujärjestelmiin saakka. Erityisesti jakeluverkoston, kuljetuskapasiteetin, maksuliikenteen ja tietoliikenneyhteyksien turvaaminen on kriittistä väestön toimeentulon ja hyödykkeiden saatavuuden näkökulmasta. Toimivaltuuksien käyttöönoton tulee olla viimesijaista, alueellisesti ja ajallisesti rajattua sekä perustua ennalta määriteltäviin ja läpinäkyviin kriteereihin.

Muuttunut toimintaympäristö tekee tarpeelliseksi selkeyttää toimintamahdollisuuksia ja luoda työkaluja käyttöön poikkeustilanteita ajatellen. Lausunnossa esiin tuodut kohdat liittyvät monelta osin siihen, että käytännön soveltaminen vaatii pitemmälle menevää yhteistä suunnittelua ja harjoittelua, jotta suorituskyky poikkeustilanteissa taataan. Suunnittelun ja harjoittelun koordinoitavastuut ja pääasialliset toimet tulee ilmetä selkeästi lakitekstissä, näin varmistetaan toteutus ja kansallinen yhdenmukaisuus.

Käytännön toimeenpanon onnistuminen edellyttää, että vaikeimmin toteutettavat toimivaltuudet, kuten ostolupamenettelyt, kiintiöinti, allokointipäätökset ja polttoaineen priorisointi, suunnitellaan ja harjoitellaan normaaliaikana tiiviissä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Yritysten hallinnollinen kapasiteetti kriisitilanteessa on rajallinen, minkä vuoksi lupamenettelyjen ja raportointivelvoitteiden tulisi perustua mahdollisimman pitkälle yhden luukun periaatteeseen. Lisäksi toimenpiteet on sovitettava yhteen EU:n sisämarkkinavelvoitteiden kanssa ja niiden tulee ensisijaisesti turvata kotimaisen väestön huoltovarmuus samalla kun varmistetaan, ettei sääntely tarpeettomasti heikennä arvoketjujen kansainvälistä toimivuutta.

Metsola Joni
Päivittäistavarakauppa ry